

A MAGYAR VILÁGI NAGYBIRTOK MEGOSZLÁSA A XV. SZÁZADBAN

1. közlemény

ENGEL PÁL

Középkori történészek gyakran hivatkoznak – mintegy mentségül – arra, hogy kutatásaikhoz gyér forrásanyag áll rendelkezésükre. Nos, ez bizonyára nem oka annak, hogy mind ez ideig nem rendelkezünk megbízható felméréssel a magyarországi nagybirtok XV. századi megoszlásáról. A kutató több tízezer oklevél információját veheti igénybe, s ennek az anyagnak jelentős része, különböző formában és mélységig ugyan, de fel is van tárva.¹ Aligha tévedünk, ha azt állítjuk, hogy az ez irányú munkálatok hiányának ez esetben éppen a források túlzott bősége az oka. A kutatót visszarettenti az a tudat, hogy munkája csak a teljes anyag átnézésével és feldolgozásával válnék megbízhatóvá, a teljes anyaggal viszont mennyiségénél fogva képtelen megbírkózni. Az eszményi cél lebeg előtte: a középkori Magyarország felnagyított térképe, rajta minden birtokrész pontos rajzával.

Kétségtelen, hogy ez a cél az óriási meglevő forrástömeg ellenére sem érhető el. Le kell számolnunk azzal a ténnyel, hogy okleveles anyagunkból temérdek elpusztult, hogy pl. a török dúlta déli végek falvainak százait sohasem leszünk képesek a térképen elhelyezni, hogy némely főrangú család levéltára teljesen vagy nagyrésztben örökre elveszett. Ez azonban nem ok arra, hogy a feladat megoldásáról végleg letegyünk. Először azért, mert az Árpádkor történeti földrajzának eddig megjelent kötete fényesen bizonyítja, hogy jóval szerényebb mennyiségű adattal, jóval nehezebb körülmények között mégis milyen imponáló eredmények érhetők el. Másodsorban: mert történeti irodalmunk igényli az effajta eredményeket.

Bizonyítja ezt az igényt az is, hogy történetek kísérletek effajta felmérések készítésére, először Acsády Ignác, később Hóman tollából. Acsády 1894-ben tette közzé *Régi magyar birtokviszonyok* c. munkáját², amelynek első részében a magyarországi nagybirtok megoszlását igyekszik megvilágítani a XV–XVI. század fordulóján. A munka megjelenése óta több mint hét évtized telt el. Ha most e hosszú idő ellenére mégis részletesebben foglalkozunk vele, azért tesszük, mert témájának azóta sem akadt gazdája, téves következtetései pedig fel-felbukkannak történeti irodalmunkban.

¹ Természetesen nem egyedül a kiadott vagy regesztázott oklevélanyagra gondolunk, hanem mindenfajta kutatói tevékenységre, amely akár feldolgozás keretében, akár más módon (pl. levéltári ismertetés formájában) bizonyos tájékoztatást nyújt egyes oklevelek vagy egész oklevélállagok tartalmáról és jellegéről, elsősorban pedig *Csánki Dezső* munkájára (Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában, Bp., 1890–1913. 1–3. és 5. köt. A továbbiakban: *Csánki*).

² *Régi magyar birtokviszonyok 1494–1598.* Bp., 1894. | *Értekezések a történelmi tudományok köréből.* 16. köt. 3. sz. |

Acsády számításainak alapjául azok a számadások szolgáltak, amelyeket Ernuszt Zsigmond kincstartó, pécsi püspök készített a királyi kincstár 1494. és 1495. évi bevételeiről és kiadásairól.³ E számadások egyebek között tartalmazzák a jobbágyporták után megyénként kivetett és ténylegesen behajtott adó összegét. (Mivel minden porta adója 1 forint volt, az egyes megyék adóját jelző forintösszegek azonosak a megyékben összeírt porták számával.) Az adó egy része azonban behajthatlan maradt, és a számadás minden megyénél feltüntetett többek között azokat a birtokosokat is, akiknek birtokáról valamilyen okból nem szedték be az adót, s feltünteteti az elmaradt rész-összegeket. Ezekből a bejegyzésekből próbál Acsády következtetéseket tenni. „Találtatott a felsorolt vármegyékben 1494-ben összesen 157131 $\frac{1}{2}$, a következő évben ugyanannyi porta, melyből 49045, illetve 39394 $\frac{1}{2}$ porta birtokosát név szerint ismerjük. Ekképpen 1494-ből a jobbágyilag művelt terület nem is egész harmadrészenek, valami 31 $\frac{1}{2}$ %-nak, 1495-ből még kevesebbnek, valami 24%-nak tulajdonosát ismerjük. Töredékről van tehát szó, s ez magyarázza meg, hogy ama kor nagy vagyónú családai közül több egyáltalán elő sem fordul fejtegetéseimben” - írja.⁴ Tegyük hozzá, nem csak ezért. A számadásban ugyanis nem szerepel 12 délvidéki megye, amelyeknek adóját a temesi főispán szedette be, és egy összegben küldte el a kincstárnak, valamint hiányzik két drávántúli megye is, amelyek adója talán Nándorfehérvár és a macsói bánóság védelmére volt rendelve.⁵

Végeredményben Erdély és Szlavónia beszámításával az 1494. évből közel 80 000 porta, 1495-ből 57 000 porta birtokosa ismert, ami azonban az egész ország jobbágytelkeinek csupán 28 ill. 20%-a.⁶ Elég sovány következtetési alap ez, Acsády mégis megpróbált építeni rá. Összegezve a megyénként szétszórt adatokat, táblázatba foglalta a kimutatásban szereplő huszonöt legnagyobb világi birtokost portáik száma szerinti nagyságrendben. Eredményei, mint vélte, töredékesek voltak ellenére is „nagyban gyarapítják ismereteinket ama korszak eddig elég sűrű homály lepte belső viszonyairól, agrár-szociális szervezetéről ...”. Valójában a kérdést másképpen kell feltennünk. Megismerjük-e az összeírásból az ország számbavett részének legnagyobb birtokosait? Ha igen, mennyiben tudunk ebből az egész ország területére általánosítható következtetéseket levonni?

A táblázat élén Zápolyai István nádor áll, Acsády számítása szerint 12308 $\frac{1}{2}$ portával. Acsády úgy gondolta, hogy ez a valóban roppant szám sem jelenti a nádor teljes vagyonát, ezért megengedhetőnek látta, hogy – akárcsak az összes többi főúr esetében – az összeírásban szereplő két év adataiból mindig a magasabbat vegye

³ Közzétette J. Chr. Engel: Geschichte des Ungrischen Reichs und seiner Nebenländer. 1. Theil. Halle, 1797. 20–39. (1494) és 130–149. l. (1495). Acsády munkájában számos elírás és sajtóhiba fordul elő, ezeket a szövegkiadás alapján hallgatólagosan helyesbítettem, a részletes hivatkozásokat azonban mellőzhetőnek véltem.

⁴ Acsády i.m. 28. l.

⁵ Vö. Engel i.m. 17. l.: „... Paulus de Kynis ... ex contributione duodecim comitatuum parcium inferiorum misit R[egie] M [ajestati] flor. 5000.” (A következő évből azonban nem találunk hasonló rovatot.)

⁶ Magyarország és Erdély összes portájának számát kb. 250 000-re becsüli Szabó István: Magyarország népessége az 1330-as és az 1526-os évek között. = Magyarország történeti demográfiaja. Szerk. Kovács József. Bp. 1963. 69. l. Ehhez adandó hozzá Szlavónia mintegy 30 000 füstje. Összesen tehát 280 000 portát vettünk 100%-nak.

figyelembe. Ténylegesen Zápolyai 1494-ban 9616, 1495-ben 11860 portával szerepel. A gyarapodás 2244 porta, ebből közel 1900 az elkkor megszerzett Korvin- (Árva, Likava, Szklabinya) és Kinizsi-javakból (Léva, Kasza, Lietava, Somlyó) származott.⁷ Nem tudunk olyan Zápolyai-birtokról ebben az időben, amelynek a számadás adatai között ne lenne megfelelője, s nem tudni arról sem, hogy a kimaradt 14 megyében számottevő javai lettek volna a családnak. Ebből, valamint portáinak rendkívül magas számából és a két év tételeinek szinte pontos egyezéséből arra következtethetünk, hogy – Acsády sejtéseivel ellentétben – a fent megadott számok Zápolyai István teljes vagyonát képviselik.⁸

A következő birtokos Korvin János herceg 1494-ben 5937 portával, amelynek közel egyharmada Szlavóniára esett, 852 pedig Erdélyre, a hunyadi uradalomra. (Az 1495. év számadásaiban csak ez az utóbbi jószágja szerepel.) Ebből Acsády úgy ítéli meg, hogy „már 1494/5-ben nem volt senki e hazában, aki Szapolyay Istvánal ingatlan vagyon tekintetében mérkőzhetett volna.” Korviné éppenséggel „félannyi sem volt”.⁹ Forrásunk azonban nem jogosít fel ilyen kategorikus kijelentésekre. Az összeírásban nem szereplő déli megyékben – Zápolyaival ellentétben – Korvinnak óriási birtokai voltak. Hogy csak a legfontosabbakat említsük: itt sorakoztak egymás mellett a nagyanyjától, Szilágyi Erzsébettől örökölt alföldi városok és tartozékaik, Debrecentől lefelé egészen a csanádmegyei Donáttornyáig, ettől keletre a hatalmas gyulai uradalom, majd a Maros két partján Solymos és Lippa vára, a Hunyadhoz tartozó, de Temes megyének adózó kerületek, végül nyugaton a cserög-futaki és maróti uradalmak. Feltételezhetjük, hogy ezekkel együtt Korvin birtokainak végösszege erősen megközelítette Zápolyaiét, ha ugyan meg nem haladta.

Az ország harmadik birtokosa Acsády számításai szerint Geréb Péter főajtónálló mester, aki éppen ez idő tájt, 1494 végén ült az országbírói székre. 1495-ben 5549 portával szerepel Baranya és Bereg megyében, Erdélyben és Szlavóniában. Valószínű, hogy a számadásban minden portája fel van tüntetve. Ezekon kívül azonban Valkó és Temes megyében is voltak még jószágai.

Újlaki Lőrinc herceg 1494-ben még macsói bán, ekkor 3631 portája van. A tél folyamán lázadása miatt a király seregei kiostromolják váraiból, és hódolatra kényszerítik. 1495-ben már csupán 2265 portáját tüntetik fel, a többit – ideiglenesen – ellenfelei foglalták el Németújvár, Kaposújvár, Szigliget váraival együtt. Az 1494. évi összeírásban – úgy látszik – valamennyi birtoka képviselve van, kivéve valkói és szerémszegei uradalmait: Újlakot, Poltost és Szentdemetert.

Paumkircher György 2493 portája (1494) szintén teljes birtokát jelenti, és a rohonci, szalónaki, császárvári és koszteli uradalmaknak felel meg. A következő főúr, Kinizsi Pál országbíró és temesi főispán csak 1494-ben tűnik elő összeírásunkban, mert még ebben az évben meghalt. Valamennyi számottevő birtoka az ország

⁷ A Korvin- és Kinizsi-javak megszerzéséhez vö. Fekete Nagy Antal: Trencsén vármegye. Bp. 1941. 409. l. | Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában. 4. köt. | ; Schönherr Gyula: Hunyadi Corvin János 1473–1504. Bp. 1894. 210. l.

⁸ A számadásokkal kapcsolatban felsorolt családok birtokaival később még érdemben kívánok foglalkozni, ezért feleslegesnek látszott ehelyütt is kitérni állításaim indoklására.

⁹ Acsády i.m. 36. l.

nyugati felében feküdt, és pontosan azonosítható a megfelelő adótételekkel. Trencsénben Sztrecsén, Léva, Kasza és Ljetava várai, Turóiban Szucsán kastély, a Dunántúlon Somlyó és Vázsonykő volt az övé, Adony városával, Külső-Szolnok megyében pedig az abonyi uradalom. Halála után ezek egy részét, mint említettük, Zápolyai nádor szerezte meg, a többi özvegye kezével kamicsáci Horvát Márkra szállt.

A Kanizsai-család – 1494-ben – 2213 porta felett rendelkezett. Ebből mintegy 1460 alkotta a törzsvagyont Kanizsa, Sárvár, Léka és Kapuvár uradalmával a Dunántúlon; ez nagyjából egyenlően oszlott meg György bán, valamint unokatestvérei, László és János között. A fennmaradó 754 porta ellenben egyedül Kanizsai Györgyöt illette, mert ezeket első felesége, Rozgonyi László özvegye révén szerezte 1493-ban. (Heves megyében Debrő vára, Gömörben a balogvári, Nyitra és Pozsony megyében a semptei és cseklészi uradalmak.)¹⁰ Következő házasságával Egervári László bán hatalmas szlavóniai és dunántúli örökségére tette rá a kezét 1497-ben, ezek a szerzeményei az összeírásban természetesen még nem szerepelhetnek.¹¹

Igen érdekes az alsólendvai Bánfiak szereplése az összeírásban. A család a XIV. század vége óta két ágra oszlott; zalamegyei birtokaikon és váraikon már 1389-ben megosztottak.¹² Bánfi Pál megszerezte a trencsénmegyei Bolondóc várát, és a XV. század közepén a Cillei-Garai párt egyik vezető emberének számított. Mátyás trónralépte után a másik ágat vette pártfogásába, Miklóst és testvérét Jakabot; óriási birtokadományokkal halmozta el őket, aminek következtében az ország legelső főurái közé emelkedtek. 1487-ben ugyan hűtlenségbe estek ők is, és elvesztették Maros-vidéki uradalmaikat, de hatalmuk így is tekintélyes maradt. Bánfi Miklósnak 1494-ben 1946 portáját számolják össze, amiből 834 esik az alsólendvai uradalom felére (ennyi volt az övé), a többi pedig zömmel az újabb szlavóniai szerzeményekre: Szaplonecára, Verőcére és az orbonai uradalomra. Övé volt ezeken kívül a borói kastély tartozékaival Valkó megyében. Minden okunk megvan feltételezni, hogy forrásunk ennek az ágnak valamennyi portáját feltünteti. Érdekes, hogy ugyanekkor a bolondóci ág reprezentánsa, Bánfi János, mindössze 150 nyitrai portával (Bolondóc tartozékainak részeivel) szerepel, vagyonának mindössze töredékével.¹³

István moldvai vajda 1719 portája, mint már Acsády is megállapította, a csicsói és küküllővári dominiumoknak felel meg. Ernuszt János, a számadásokat készítő pécsi püspök testvére az 1495. évben 1668^{1/2} porta ura az összeírás szerint; ebből 1112 a csáktornyai uradalomra, azaz a Muraközre esett, a többi különböző, viszonylag apróbb jószágokra az ország északkeleti megyéiben. Ehhez a fenti számhoz azonban hozzá kell vennünk azt az 1855 portát, amelyet a kimutatás Szlavóniában a pécsi püspök neve alatt említ; feltehetőleg ez jelentette a családi birtoknak számító

¹⁰ Vö. Reiszig Ede: A Kanizsaiak a XV. században. = *Turul* 55 (1941.) 76. l.

¹¹ Reiszig i.h. és ugyanó: A Geregye nemzetség. = *Turul* 18 (1900) 120. l.

¹² Mályusz Elemér: Zsigmondkori oklevéltár. [A továbbiakban: ZsO.] I. Bp. 1951. 944. sz.

¹³ Ehhez hozzáadandó az a zalamegyei 297 porta, amelyet 1494-ben János mostoha anyja, „Lindvai” Pál özvegye kezén találunk (Engel i.m. 35. l.) Az Acsády által e családhoz számított többi Bánfiak (Erdélyben 89 portával) teljesen más családhoz, a losonci Bánfiakhoz tartoztak.

kaproncai és szentgyörgyvári uradalmakat. Minthogy tudtunkkal az Ernuszt-testvéreknek az ország más részében nem volt földjük, a pécsi püspök felsorolt többi portája pedig inkább egyházi tulajdonnak tekinthető, a család összvagyonát Acsádyt kiigazítva 3523 portában állapíthatjuk meg, s ez a táblázatban az ötödik helynek felel meg.

Egyetlen főúr szerepel még kimutatásunkban ezernél több portával, és ez Drágfi Bertalan erdélyi vajda, Mátyás egyik kedvelt híve. Szatmárban 908, Szlavóniában 536 portáját találjuk 1494-ben, ami megfelelni látszik az erdőd-kővári birtoktestnek és Vasmegyericse (Körös m.) tartozékainak. A kővári uradalom azonban jobbra Közép-Szolnok megyei falvakból állott, ennél a megyénél pedig Drágfi neve nem fordul elő. Eszerint vagy azt kell gondolnunk, hogy a vajda birtokai nem teljes összegükkel szerepelnek forrásunkban, vagy esetleg azt, hogy az egész Szamos menti uradalom adóját Szatmár megyénél foglalták össze.

Az eddig tárgyalt tizenegy nagybirtokról azt mondhatjuk, hogy a számadásban – legalább is elvben – valamennyi portájuk fel van tüntetve, s csak annyiban nem kapunk teljes képet összvagyonukról, amennyiben (mint Korvin, Újlaki és mások esetében) a hiányzó tizennégy megyében is voltak portáik. Ily módon az eddig előszámlált összértékeknek van bizonyos – bár erősen korlátozott – tájékoztató jellegük. Távolról sem mondható el ez az adatok többi részéről.

Bátori András nevén 1494-ben 682 portát találunk Somogyban (364), Szlavóniában (220) és Szatmárban (98). Ehhez számítható 132 Zala megyében, amely fiáé Györgyé. 1495-ben kettőjük összvagyonra mindössze 206 porta, ebből 68 Pest megyében. Acsády ezekből az adatokból a lehetséges maximumot, 882 portát számított össze, nem is kevesellte. Pedig ebben az esetben már biztosan tudhatjuk, hogy a családnak még az összeírt területeken is lényegesen nagyobb vagyona volt. Ecsedi uradalmuk és Szinyér vára tartozékainak fele (Szatmár m.) bizonyára jóval többet tett ki 98 portánál: ősi szabolcsi birtokaikról (Nyírbátor) nem esik szó a jegyzékben; birtokosok voltak Nógrádban is (Buják vára); Zalában és Somogyban övük volt 1488 óta az egész Marczali-örökség: 3 vár, 11 mezőváros és vagy 50 falu, ami együtt valószínűleg erősen meghaladta az itt összeszámolható 496 portájukat. (A szlavóniai porták viszont a zdenci uradalomnak nagyjából megfelelhetnek.) Megjegyzendő emellett, hogy közel ugyanennyi birtokuk volt a déli megyékben is, amelyek nem szerepelnek forrásunkban (Világosvár dominiuma, továbbá a Marótiak hagyatékából három birtoktest Szerém, Bács és Valkó megyékben). Mindent összevéve a Bátoriak Mátyás uralkodása óta a főnemesség legelső vonalában foglaltak helyet.

Az Ernuszt-féle számadásban – Acsády táblázatát helyesbítve és kiegészítve – még a további jelentősebbnek látszó tételeket találjuk egy birtokos kezén: a bazini grófok 848, Szécsi Miklós 801, Székely Jakab 627, Battyáni Boldizsár 588, Beriszló János és Ferenc 488, Bornemissza János 462, Ellerbach János 431, Schellenberg János 368, Somi Józsa 344, Losonczy László 333 portával. Közülük csupán Székely, Bornemissza, Schellenberg és Somi Józsa számai tűnnek teljeseeknek. Szécsi Miklósnak csupán dunántúli birtokai vannak feltüntetve, gradistyei jószágga (Pozsega m.) nem; Ellerbach vagyona szintén nagyobb lehetett, mert zalamegyei falvait nem találjuk az összeírásban. A többi tétel a valóságos helyzethez képest annyira alacsony, hogy gyakorlatilag semmit sem tudunk meg belőlük.

Az eddigiek alapján megválaszolhatjuk kérdésünket, amelyet fejtegetéseink elején tettünk fel. Megtudhatjuk-e az elemzett kincstartói számadásokból, hogy legalább az ország nagyobbik részében kik voltak ebben az időben a legnagyobb vagyonú birtokosok? A válasz: nem, mert – amint ezt előljáróban Acsády is megjegyezte, csak a továbbiakban gyakran elfelejtette – forrásunk „töredékes”. Míg egyes főuraknak látszólag egész birtokállományát feltünteti, mert egyetlen jobbágyportájuk adója sem került behajtásra, mások vagyonának csak kisebb-nagyobb része fordul benne elő, sok nagybirtokos család meg éppenséggel egyetlen egy portával sem szerepel.¹⁴ A rangsor élére került tizenegy báró valóban a kor leggazdagabbjai közé tartozott – ezt különben is tudjuk valamennyiről, – de egyedül a Bátoriak példája bizonyítja, hogy nem ők voltak tizenegyen a leggazdagabbak, még a szóban forgó országrészekben sem. Mégsem állhatjuk meg, hogy a számadásokból alakult táblázatunkat egybe ne vessük egy másik, majdnem egykorú forrással, amely szintén az 1490-es évek élvonalbeli hatalmasságait sorolja fel. Az 1498. évi XXII. törvényre gondolunk, amely névszerint megjelöli azokat a bárókat, akik saját bandérium kiállítására voltak kötelezve.¹⁵ A névsor harmincyolc nevet tartalmaz, és már a rendelkezés természetéből is következik, hogy a legvagyonosabb nagyurakat köztük kell találnunk. Valóban a 38 név közül tízet megtalálunk az 1000 portán felüli birtokosok között, tehát az utóbbiak Korvin János herceg és a moldvai vajda kivételével mind szerepelnek 1498-ban is. Megtaláljuk továbbá a törvény névsorában Batori Györgyöt, mindhárom Bazini grófot, felsőlendvai Szécsi Miklóst, a Beriszlókat, Ellerbachot, Somi Józst; viszont hiába keressük a 627 portával rendelkező kövendi Székelyeket vagy a 462 portát birtokló Bornemissza Jánost, akárcsak Battyáni Boldizsárt 588 forint adójával. Másfelől a bárók egész sorával találkozunk 1498-ban, akikről a számadási jegyzék alig vagy egyáltalán nem emlékezik meg; (Brankovics Jovan despota, Pongrác Mátyás (240 porta), Perényi Imre (35), Perényi Gábor, Bebek János (156), Rozgonyi István, Pálóczi Antal, Drugeth János, Ország Zsigmond (212), Losonczy Zsigmond (333), Kompolti Zsigmond, Lévai Cseh Zsigmond (27), Ráskai Balázs (33), bajnai Both András (65), Ongor János, bolondóci Bánfi János (150, amihez hozzáadandó anyjának 297 portája; összesen 447), Hédervári Ferenc, nagylaki Jaksics István és Szokoli Albert). Közülük csak egy-két főurnak estek jelentősebb birtokai a tizennégy hiányzó déli megyébe: Szokolinak, a Jaksicsoknak, Losonczinak, Ongornak és természetesen a despotának.

Az 1498. évi törvénnyel történt összevetés is amellet szól tehát, hogy az Ernuszt-féle számadások adatai a világi birtokstatisztika szempontjából alig-alig használhatók fel. (Mellesleg – bármi legyen az oka – a vizsgált törvénycikk sem foglalja magában az az idő szerinti legnagyobb vagyonok gazdáit. Ha másokat nem is, de a gersei Petőket, Csákiakat, Várdaikat, Czoborokat, Haraszi Ferencet mindenképpen közéjük kell sorolnunk, egyéb ismereteink alapján, nem szólva a más össze-

¹⁴ Általános vélemény szerint (először Mályusz Elemér: A magyar társadalom a Hunyadiak korában. = *Mátyás király emlékkönyv*. 1. köt. Bp., [1940]. 388. l. és 249. jegyz.) a behajthatlanul maradt adókat a nagybirtokosok bandériumállítási költségeik fedezésére tartották vissza. Figyelemre méltó azonban, hogy a legmagasabb adótételekkel szereplő főurak csaknem valamennyien magas országos méltóságot is viseltek ebben az időben, tehát az adókat sallarimumuk címén is lefoglalhatták.

¹⁵ *Magyar törvénytár*. Az 1000–1526. évi törvénycikkek. Bp. 1899. 606. l.

függésben már említett Battyáni Boldizsárról, és a Stájerországban is nagybirtokos kövendi Székely-testvérekről.)¹⁶ A XV. század végi nagybirtok megoszlása tehát még felderítésre vár. Végeredménye minden bizonnyal erősen eltér majd az Acsády által összeállított adatoktól.

Acsádynál már kissé alaposabban dolgozott Hóman Bálint, ki a *Magyar történet* 2. kötetébe illesztette bele birtokmegoszlási számításainak eredményeit, amelyek Zsigmond és Albert koráról vannak hivatva összefoglaló képet nyújtani.¹⁷ Ez a kép sokkal vázlatosabb, mint az ugyanott található Nagy Lajos-kori felmérés,¹⁸ mindamellett igen hasznos, mert ezenkívül semmiféle áttekintésünk nincs a XV. századi nagybirtok helyzetéről. Hóman adatai – mint maga is hangsúlyozza – hozzávetőlegesek és elsősorban Csánki feldolgozására támaszkodnak. E mű egyenlenségei mindenesetre Hóman eredményeiben is tükröződnek, különösen egyes családok vagyonának összesítésekor, nem tévén különbséget pl. fiktív birtoklás, igényelt javak és a birtokmegoszlás szempontjából egyedül számba jövő tényleges birtoklás között. Az ebből eredő hibák nem egyszer meghaladják a 100%-ot is. (Pl. a Perényiek és különösen a Rozgonyiak esetében).

Hóman nagyvonalúsága más ponton is megnyilvánul. Egy teljes oldalon sorolja azoknak a családoknak a nevét, amelyek a Zsigmond-kor folyamán vagyonukat veszítették, kihaltak, elszegényedtek, majd azokét, akik e családok helyébe léptek. A nevek hosszú sorában nem egy jelentéktelen köznemesi familiát találunk, ugyanakkor hiába keresünk közte némely főrangú családot a Zsigmond-kori oligarchia élvonalából; ezek a véletlen szeszélye folytán kimaradtak. Megemlíthetnők ebben a kategóriában Ilsvai Lestákot, Zsigmond egyik nádorát, a XIV. század végének egyik legnagyobb birtokszerzőjét. Ilsvai a nikápolyi csatában török fogságba esett¹⁹ és fiainak egyet-mást pénzzé kellett tenniük, hogy kiválthassák.²⁰ Ám még így is hat-hét vár és mintegy száz falu szállt a koronára 1427-ben, amikor Ilsvai György utódok nélkül elhunyt.²¹ Hasonló vagyonra tett szert Zsigmond alatt özödögi Bese-nyő Pál horvát-szlavón bán, aki Aranyi István és az Ilsvaiak nógrád-gömöri birtokainak ura lett 1427 után.²² Kimaradt a felsorolásból Szomszédvári Tót László, aki Szomszédvár, Zselin és Lipovec várait birtokolta²³ s Cillei Hermann és a Blagayok után Szlavónia harmadik világi hatalmassága volt. Kitűnik ez abból is, hogy az

¹⁶ Közülük némelyeket felsorol az 1500. évi XXI. tc. is az 1498. évi dekrétum kiegészítéseként. (*Magyar törvénytár* i.h. 654. l.)

¹⁷ Hóman Bálint–Szekfű Gyula: *Magyar történet*. 2. köt. Bp. 1936. 380–383. l.

¹⁸ I.m. 269–271. l.

¹⁹ ZsO. II | 1. 36. és 135. sz. A nádori iratokat azonban egészen 1397 tavaszáig az ő nevében állítják ki (utoljára: ZsO. I. 4777. sz.)

²⁰ ZsO. II | 1. 135. és 201. sz.

²¹ Vö. Thallóczy Lajos: *A kamara haszna (lucrum camerae) története*. Bp. 1879. 186. l.: „Georgius filius palatini”; OL. DL. 11 949.

²² Thallóczy i.m. 193–194. l. („ban”, „bani Nicolai”, „Pauli bani”); Fejér György: *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis*. Budae, 1829–1844. (A továbbiakban C. D.) X. tom. 6. vol. 842. l., 7. vol. 653. l.

²³ Zágrábmegyében, az első kettőt unokatestvérével Jánossal felesben. Vö. *A zichi és vásonkeői gróf Zichy-család idősb ágának okmánytára*. Bp. (Pest), 1871–1931. (A továbbiakban: ZO.) VIII. 157–158; *Zbornik Historijskog Instituta Jugoslavenske Akademije* 2 (1959) 359. l., 1632. nr.; Z.O. VIII. 379. l., Fr. O. I. 335. l.

1433. évi banderiális tervezet szerint 100 lovast kellett kiállítania a déli végek védelmére, ugyanannyit, mint az oligarchia élvonalába tartozó Lévai Cseh Péternek vagy a Tamásiaknak.²⁴

A felsorolások persze más tekintetben is hibásak. Belekeveredtek lépten-nyomon olyan nevek, amelyeknek másutt lenne a helyük: az Anjouk alatt rég kihalt családok (pl. Komáromiak, Cselenfiak), olyanok, akik csak a következő évtizedekben lépnek előtérbe (Betlenek, Forster György), vagy jóval később haltak ki (Szencseiek, Berzenceiek, Ludbregiek) stb. Több család azért nem illik a felsorolásba, mert hajdani nagy birtokukon az idők folyamán annyira elszaporodtak, hogy ennek következtében a köznemesség sorába süllyedtek le, mint pl. a Lapispataki-Budaméri-Zsegnyei atyafiság Sáros megyében, a pozsegai Velikeiek, az ungmegyei Nagymihályiak és mások. A vagyon feldarabolódása még oligarcha családok politikai súlyát is csökkenteni tudta. Nem véletlen, hogy Újlaki Miklós ragyogó pályafutása akkor kezdődött, amikor rokonai kihaltával ismét egy kézben egyesítette őse, Kont Miklós nádor hatalmas dominiumait.²⁵

A családok ágakra bomlása igen gyakran külön családok kialakulására vezetett. Az egyes ágak külön szereztek birtokot, s hovatovább mind kevesebb szál kötötte össze őket egymással, különösen ha pártállásuk is különböző volt. Hóman ezeket az ágakat csak akkor különbözteti meg egymástól, ha idővel eltérő nevet vettek fel, mint a Garaiak és a Károly Róbert óta elágazott garai Bánfiak, vagy a pelsőci Bebekék és a Csetnekiek. Pedig az azonos név ellenére két Perényi és három Losonci család létezett, sőt két ágban gyarapították vagyonukat a Bebekék és az alsólendvai Bánfiak, három ágban a Rozgonyiak stb.

A Rozgonyiak példája talán a legmegfelelőbb illusztrálja a felületes számítások eredményét. Hóman szerint a család Zsigmond uralkodásának második felében „több mint 300 helység” birtokába jutott, és központjává vált egy rokoni kapcsolatokon épülő főúri ligának, amelyhez hat másik előkelő dinasztia tartozott. A konstrukció – mert hiszen az – politikai szempontból eleve kevesetmondó, mert mint látni fogjuk, maguk a Rozgonyiak ágai is egymástól teljesen független politikát követtek, ami egyidejűleg áganként különböző családokkal fűzte őket közösségbe. Ami a rokonsági kapcsolatokat illeti, ezt a kérdést Hóman ugyanazzal a nagyvonalúsággal kezelte, amellyel pl. Korógyi Jánost Garai nádor „kedvenc vejének” keresztelte el annak ellenére, hogy Korógyi sohasem volt Garaival semmiféle rokonságban.²⁶ A Hóman által összeállított ligából a Rozgonyiak csupán három családdal voltak közvetlen házassági kötelékben: a Szentgyörgyi grófokkal, Szécsényi Lászlóval és Hédervári Györggyel; Szécsényi révén közvetve Stiborral is. Ugyanakkor azonban Rozgonyi János vajda a megátalkodott Garai-párti Bánfi

²⁴ Kovachich Márton György: Supplementum ad Vestigia comitiorum apud Hungaros. 1. tom. Budaë, 1798. 425. l.

²⁵ A Kont nádor testvéreitől származó Rahlcaiak csak 1426 után haltak ki, v.ö. *Levéltári Közlemények* 3 (1925) 104. l.

²⁶ Hóman i.m. 382. l., nyilván Wertner Mór nyomán (A Garaiak. = *Századok* 31 (1897) 925. l.), de v.ö. Hédervári I. 206. l., ahol kiderül, hogy Korógyi felesége Garai Bánfi Erzsébet volt, a család másik ágából.

Pálnak volt a veje, Újlaki Miklós pedig a Hunyadi-párti Rozgonyi Sebestyénnek sógora.²⁷ A szálak tehát végképp összezavarodnak. Valójában a főnemesség felső rétege keresztül-kasul rokonsági kapcsolatokat épített ki egymással; e kapcsolatok alapján tetszés szerinti számban képezhetjük a liga-szerű kombinációkat, de közülük az egyik épp olyan ötletszerű lesz, mint a másik. Egyik sem ment fel az alól, hogy a ténylegesen fennálló és állandóan alakuló érdekszövetségeket a forrásokból kelljen kinyomoznunk.

A Rozgonyiak birtoklástörténete szintén tanulságos. Csicsva vára és mintegy ötven zemplén- és abaujmezei falu birtokában kezdettől fogva a módosabb famíliákhoz tartoztak, de nagyobb adományokat úgy látszik nem kaptak Zsigmond uralkodásának első évtizedeiben, annak ellenére, hogy a család egyik tagja még országbíró is lett 1409-ben. Gyors emelkedésük az 1420-as években indul meg, ekkor két, hamarosan már három águk szerepel. A legtehetségesebb birtokszerző István temesi főispán volt, az Arany által megénekelt Szentgyörgyi Cecília férje. Megszerezte a tolnamegyei Debregeszt (Döbrököz) zálogbirtokát, 1438-ban pedig Alberttől hatalmas uradalmakat kapott az Alföld északi peremén Tura, Isaszeg és Gyöngyös környékén.²⁸ Élethossziglan megkapta Csókakő várát is, majd további 9000 forint kölcsön fejében neki ígérték az egész Vértes hegységet Vitány, Gesztes és Tata, valamint a Bakonyban Essegvár uradalmával. Valójában az utóbbiakat sohasem kapta kézhez, mert kevéssel Albert halála után ő is távozott az élők sorából.²⁹ A szintén zálogul kapott Diósgyórt, Dédest és Cserépvárat már előbb visszaadta Zsigmondnak.³⁰ Fiát, Jánost a beköszöntő polgárháború úgyszólván kisöpörte az atyai örökségből. Lehet, hogy kiskorú is volt még; rokonai és Újlaki Miklós mindenestre beültek dunántúli váraiba, úgyhogy adományos javain kívül csak Csókakőt tudta megtartani. Innen azután nem mozdult, hiába fenyegették később fejvesztéssel is, hiába adományozta oda V. László, majd Mátyás új birtokosoknak. Mikor 1459 júliusában meghalt, özvegye adta át a várat új urainak arra a fenyegetésre, hogy Fejérmegye nemességével fogják kiostromoltatni.³¹

Az új urak szintén Rozgonyiak voltak: János tárnokmester fiai, akik az Albert halálát követő években verekedték fel magukat a bárók élvonalába. Eleinte Erzsébet királyné oldalán küzdöttek, és megszállták Tatát és Vitány várát, de hamarosan pártot változtattak, és a Marczaliakkal, Garai Lászlóval valamint a Kanizsaiakkal, az ellenpárt legkitartóbb embereivel keveredtek háborúságba. A pálfordulás jövedelmezőnek ígérkezett, mert rövid idő alatt a várak egész sorát kerítették hatalmukba. 1443-ban már olyan biztosnak érezték magukat új szerzeményeikben, hogy szerződést ajánlottak a többi Rozgonyiaknak: hajlandók velük megfelelni Zala-várat és Somlyót, ha ezentúl minden más birtokukat kölcsönösen meg fogják osz-

²⁷ Mindezekre a rokoni összefüggésekre ld. Keresztes Kálmán: A Rozgonyiak. *Turul* 40 (1926) 19. s. köv. 11.

²⁸ Csánki III. 403. l., Bártfai Szabó László: Pest megye történetének okleveles emlékei 1002–1599-ig. Bp., 1938. 175. l. (Az 1438-as adományt még közösen kapták Simon országbíró fiaival.)

²⁹ Dl. 15217 (Mátyás 4458. évi oklevele.)

³⁰ Dl. 12351 ill. *Századok* 15 (1881) kiránd. 43. l., Csánki I. 163–164. l.

³¹ Dl. 15391 és v.ö. 15400.

tani.³² Jellemző a kor állapotaira, hogy Zalavár egyházi javadalom volt, Somlyó pedig a Garaiak régi adományos birtoka.³³ Uralmuk persze épp olyan gyorsan enyészett el, mint ahogyan keletkezett. 1444 után sorra vonulnak ki hódításaikból, utoljára Kapuvárat is kénytelenek visszabocsátani jogos urai, a Kanizsaiak kezébe.³⁴ Hintapolitikájukat később is folytatták. Lelkes hívei voltak V. Lászlónak, akitől Vitányt és Csókaköt kaptak adományul,³⁵ és úgy látszik Cilleinek is, mert 1456-ban ennek meggyilkolásakor az egyik testvér, Rozgonyi Rajnárd csak a király kamrájában rejtőzve tudta kikerülni a Hunyadi-párt haragját.³⁶ Ettől kezdve óvatosabban politizáltak, idejében átnyergeltek másik lóra, és Mátyást uralma első percétől fogva készségesen támogatták. Nem is panaszkodhattak mellőzésre; mindhárman a legmagasabb méltóságokat töltötték be, 1470-ben pedig Mátyás nekik adományozta a közel 100 falura rugó egész Czudar-örökséget.

A harmadik ágnek 1430 óta Pozsony és Nyitra megyékben voltak terjedelmes birtokai (Sempte és Cseklész váraival), ennek megfelelően hosszú időn át viselték tagjai a pozsonyi főispáni méltóságot is. 1439-ben Szepesvárat kapták Alberttől³⁷, nem sokkal előbb pedig a Dunántúlon szereztek nagyobb zálogos javakat: Hegyesd és Szigliget várát.³⁸ Többi rokonukkal ellentétben kezdettől fogva Ulászló királyt és a Hunyadiakat támogatták, s tevékenyen kapcsolódtak bele a török elleni harcokba is. Simon, a harcias egri püspök, Ulászló uralmának egyik megalapozója, 1444-ben Várnánál esett el. Négy évvel később unokaöccse Sebestyén Rigómezőn török fogságba is került, és csak évek múlva szabadult. Váltásdíjának előteremtése felemésztette a családi vagyont nagyrészt, úgyhogy hazatérte után alig maradt valamije.³⁹ Későbbi uradalmait (Debrőt, Cserépvárat, Balogvárat) Mátyás kegyéből szerezte, katonai szolgálatainak jutalmául.

A Rozgonyiak három ága tehát mind politikája, mind birtokszerzései tekintetében elválik egymástól. Nincs ebben semmi meglepő, és semmi kivételes. Ugyanezt a fejleményt észleljük a kor más nagy családainál: a Bánfiaknál, Losonciaknál, Szentgyörgyi grófoknál, Perényieknél stb. Ez azonban csak az egyik tanulság, amit levonhatunk a mondottakból. A másik az, hogy a Rozgonyiak csak Zsigmond uralkodásának legvégére jutnak fel a főnemesség vezető rétegébe, de vagyonuk még ekkor sem olyan méretű, mint Hóman állítja. Ha összegezzük a három ág birtokait, azt találjuk, hogy ezek még 1440 táján sem haladták meg lényegesen a 150 falut, beleszámítva ebbe a család ősi birtokait is. Bármilyen tekintélyes szám is ez, pontosan a fele Hóman adatának. Nem is tudunk róla, hogy a valóságban bármelyik Rozgonyi-ág körül főúri liga képződött volna. Ehhez ez a vagyont kevés volt.

Hóman számításainak a mondottak ellenére is van bizonyos tájékoztató jel-

³² Füssy Tamás: A zalavári apátság története. Bp., 1902. [A pannonhalmi Szent-Benedek-rend története. 7. köt.] 546. l. (Tévesen az 1463. évnél közölve.)

³³ Csánki III. 18. és 211. l.

³⁴ Nagy Imre: Sopron vármegye története. Oklevéltár. 2. köt. Sopron, 1891. 321. l.

³⁵ Dl. 14600 és 14601. (1453)

³⁶ Teleki József: Hunyadiak kora Magyarországon. 2. köt. Pest, 1852. 477. l. 3. jegyz.

³⁷ Dl. 13420. (Ezt Giskra 1443. után nem sokkal elfoglalta tőlük: Wagner K.: *Analecta Scopusii* ... I. 35.)

³⁸ Csánki III. 11. és 15. l.; *Zala vármegye története*. Oklevéltár. 2. köt. Bp., 1890. 546. l.

³⁹ Ez derül ki többek között Mátyás 1459. évi okleveléből: Dl. 15356.

legük. Értékük különösen akkor szembeűnő, ha figyelembe vesszük, hogy a Hunyadiak, sőt – mint láttuk – a Jagellók korára még ilyen hozzávetőleges összeállítás sem áll rendelkezésünkre. Aki pl. a Mátyás-kori nagybirtok családok szerinti megoszlásáról, az egyes vagyonok méreteiről, földrajzi elhelyezkedéséről, egymáshoz való arányáról tájékozódni kíván, csakis saját kutatásaira van utalva. Szakirodalmunk e hiányosságainak valamiféle pótlása tehát mindenképpen időszerű. Valamiféle – mondottuk, mert az ilyen vállalkozás a felmerülő problémák miatt a legjobb esetben is csak jószándékú kísérlet lehet.

Először is, nem áll rendelkezésünkre olyan módszer – pontosabban: olyan adatok –, amelyek az egyes vagyonok megbízható összehasonlítását lehetővé tennék. A nagybirtokos politikai és társadalmi súlyát végeredményben birtokainak jövedelme határozta meg. A történezt tehát ez érdekelné elsősorban, e jövedelmekről azonban nincsenek kimutatások. Egyenes arányt tételezve föl a jövedelem és a lélekszám között, beérhetnénk az utóbbival is, a források azonban itt is cserben hagynak. Egyedül az áll módunkban – ez sem mindig –, hogy a nagybirtok értékét a rajta található települések számával fejezzük ki. Okleveleink bizonyos típusai gyakran tartalmaznak ilyen célra felhasználható birtokfelsorolásokat, s közvetve erre épültek Hóman birtok megoszlási számításai is. Csakhogy minden effajta számítás eredménye rendkívül megtévesztő lehet, még akkor is, ha a felhasznált adatok összegzése a legnagyobb gonddal és alaposággal történik. Ennek oka magában a források természetében van. Az oklevelek gyakran megkülönböztetés nélkül sorolnak fel lakott és lakatlan településeket (pusztákat), emellett a lakott települések lélekszáma is igen eltérő lehetett akár egyazon tájegységen belül, akár az ország egyes részei között.⁴⁰ Különösen megtévesztők azok az adatok, amelyeket szlavóniai vagy délvidéki uradalmak kiterjedéséről kapunk. Az itt felsorolt „falvak” bizonyára sok esetben egy vagy két házból álltak; az ország más részein viszont az átlagos portaszám 15–20 vagy több is lehetett településenként. Az oklevelek számadatainak mechanikus összegezése ezért vezet azután olyan furcsa eredményekre, aminőkkel pl. Hóman táblázataiban lépten-nyomon találkozunk.⁴¹

A fenti megfontolások és tapasztalatok alapján kénytelenek voltunk elvetni Hóman módszerét, azaz le kellett mondanunk arról, hogy a birtokos családokat vagyonuk szerint állítsuk rangsorba. Arra törekedtünk csupán, hogy az összeállításunkba felvett birtokosok között a legvagyonosabbak is szerepeljenek. A válogatási szempont azonban más volt. Az utat egy nemrégiben megjelent kitűnő tanulmány mutatta meg, amelyben Fügedi Erik a XV. századi magyar arisztokrácia demográfiai viszonyaival foglalkozik,⁴² és ennek kapcsán szembe került a problémával, hogy megállapítsa, mely családok számíthatók a szorosan vett főnemesség-

⁴⁰ Vö. Szabó István: A falurendszer kialakulása Magyarországon. Bp. 1966. 197. l.

⁴¹ Legfeltűnőbb talán a Pekriek esete. Ez a viszonylag jelentéktelen szlavóniai család Hóman táblázataiban az ország második leggazdagabb birtokosává lépett elő „5 várral és 235 faluval”! Ehhez csak annyit, hogy volt Pekri-birtokokon a XV. század folyamán néhány *castellum* épült, ezeket számította Hóman a Pekriek várainak. A Pekrieknek a XIV. században egyetlen váráról sem tudunk; ha volt is, öt semmiesetre sem.

⁴² Fügedi Erik: A magyar arisztokrácia demográfiai viszonyai a XV. században. = *Történeti Statisztikai Évkönyv*. 1963–1964. Bp. 1965. 35. és kk. ll.

hez, a *bároi* rendhez. Fügedi a kérdésre elsősorban a legvilágosabb politikai kritérium alapján ad választ: bárói rangúnak tekinthetők azok a családok, (szám szerint 92) amelyeknek egy vagy több tagja viselte a XV. század folyamán a tizenkét legnagyobb országos és udvari méltóság valamelyikét. Társadalmi ill. vagyoni helyzetük alapján azonban a kortársak ennél nagyobb számú családot tekintettek báróinak; ezért Fügedi szociológiai alapon kiegészíti jegyzékét azokkal, akik a többi-
ízen országbároi méltóságot viselt családokból házasodtak.

Lényegében hasonló szempontok szerint készültek az alábbi táblázatok is. Az egyik legfontosabb különbség az, hogy csupán egyetlen év (1458) állapotát tükrözik, másszóval, azt kívántuk felmérni, hogy Mátyás megválasztásának időpontjában a bárói rend kb. mely családok tagjaiból tevődött össze. A másik különbség, hogy figyelembe vettük a családok vagyoni állapotát is, és némelyeket ennek alapján soroltuk a bárók közé. Valamennyi kritérium mérlegelésével összesen 59 családot dolgoztunk fel. A részletes eredményeket az *1. sz. melléklet* tünteti fel.⁴³ Ehhez azonban szükséges némi magyarázatot fűznünk.

A családok egyes ágai között általában nem tettünk különbséget, így a Rozgonyiak; Marcaliak, Bebekek stb. vagyona egyetlen rovatban van összesítve. Kivételt akkor tettünk, ha az ágak kettéválása a XIV. sz. közepe előtt bekövetkezett. Ezért két Perényi család szerepel, a Szécsi (I.c. csoport) család alatt pedig csak a felsőlendvai ág értendő; ugyanebből az ágból különválasztottuk a Garai és garai Bánfi családot, a Losonciak három ágát (Losonci, losonci Dezsőfi és losonci Bánfi), valamint a Bebekeket és az itt nem szereplő középnemesi Csetnekieket. A Héderváriaknál csak a nádori ág birtokait számoltuk.

Ahol lehetséges volt, megadtuk az egyes családok kezén levő várak, mezővárosok és falvak számát. (A pusztákat nem számoltuk.) A zárójelbe tett számok becsléseket jelentenek. Szemben Hóman gyakorlatával, *várnak* csak az oklevelekben *castrum* néven előforduló erődítményeket tekintettük, a kastélyokat (*castellum*) figyelmen kívül hagytuk. A kérdés külön tanulmányt érdemel, de annyi bizonyosnak látszik, hogy a két típus jellegében és funkciójában erősen különbözött, ha léteztek is átmeneti formák. Így pl. míg a *castellumokat* egyaránt megtalálni fő- és köznemesi birtokokon, a *castrum* jellegzetesen főúri létesítmény. Ennek illusztrálására összeállítottuk a XV. század első felében épült várak jegyzékét (*2. sz. melléklet*). Az összeállításból kitűnik, hogy egyetlen kivétellel valamennyi bárói (vagy királyi) építésű, olyan családoké, amelyek többi táblázatunkon előfordulnak.

A táblázatokban szereplő családokat célszerű volt valamilyen módon csoportosítani. Fügedi elgondolásának megfelelően az I. kategóriába mindenek előtt azokat soroltuk, amelyeknek több tagja viselt országos méltóságot 1458 előtt (ilyennek tekintve az 1445. évi főkapitányi tisztelet is), továbbá – biztosabb jellemző híján – mindazokat a birtokosokat, akiknek legalább három váruk volt 1458-ban. (Kivételt tettünk a viszonylag kisvagyonú gersei Petőkkel.) Az I. osztály további

⁴³ Ami a forrásokat illeti, összeállításunk elsősorban Csánki munkái, valamint nagyjából a teljes publikált vagy feldolgozásban hozzáférhetővé tett oklevéltár alapján készült. Ezenkívül felhasználtuk az OL. Középkori gyűjteményének regesztáit, a galgóci Erdődy-levéltár Iványi-féle regesztáit (OL), és jelentős mennyiségű kiadatlan anyagot. A hivatkozások közlésétől azonban hely hiányában el kellett tekintenünk.

bontása már kizárólag a családok politikai szerepe alapján történt, a következő módon:

I.a.: olyan családok, amelyek a XV. század eleje óta állandóan szerepeltek az országbárok között.

I.b.: 1410 és 1437 között emelkedtek fel, és befolyásukat 1440 után is megtartották. Ide soroltuk Brankovics György rác despotát is.

I.c.: 1440 után nem jutottak bárói tisztséghez.

I.d.: A XIV. században bárói, 1402 után visszaszorult, majd 1437 után ismét szereplő családok.

I.e.: 1437 után emelkedtek a bárók közé. Tkp. a II. kategóriába tartoznának, de vagyonuk nagyságrendje miatt mégis ide kíváncsítottak.

I.f.: legalább három várral rendelkező családok, amelyek azonban 1402 és 1458 között nem viseltek országos méltóságot.

A II. kategóriába kerültek – az alábbi tagolás szerint – az „egyszeres báróviselt” családok (az I.e. csoport kivételével):

II.a.: egy tagjuk 1437 előtt viselt báróságot.

II.b.: egy tagjuk 1437 után viselt báróságot.

II.c.: méltóságot nem viselt családok legalább két várral. (Ide soroltuk uradalmuk kivételes méretei miatt a Drágfiakat is.)

Ha a táblázaton felsoroltakhoz hozzávesszük a trónra jutó Hunyadiakat, a horvátországi Korbáviai grófokat, valamint az 1457 előtt kihalt bárói családokat (*ld. a 3. sz. mellékletet*), akkor többé-kevésbé képet alkothatunk a XV. századi bárói rend összetételéről. A Zsigmond-korhoz képest bekövetkezett változások nem túl jelentősek. 1387 és 1410 között összesen mintegy 25 család tört be az uralkodó osztály élvonalába, ami az arisztokrácia szerkezetét lényegesen megváltoztatta. 1437 után az új családok száma kb. ugyanannyi idő alatt csupán 14, ebből négy felvidéki dinasztia, akiknek társadalmi státusza egyelőre elég meghatározatlan volt. Emellett az Anjouk korához képest megdőbbentő vagyoni koncentráció még a XV. század fordulója előtt bekövetkezett. Ami ez után történt, az csupán a bárói vagyon lassú erősödése, leginkább a maradék királyi és királynéi birtok rovására.

Számításaink szerint 1458 körül a bárói rend vagyona a következő volt:

39 család	190 vár	312 mezőváros	5529 falu ura
20 család	30 vár	43 mezőváros	840 falu ura
59 család	220 vár	355 mezőváros	6369 falu ura.

Azt találjuk tehát, hogy – 21 000 faluval számolva – az ország népességének mintegy 30%-a volt alig hatvan főúri dinasztia hatalma alatt. Számításunk eltérő módja nem teszi lehetővé, hogy egybevegyük eredményeinket azokkal, amelyeket Hóman közölt a Zsigmond-kor végére vonatkozólag. Egyéb hozzávetőleges becsléseink azonban alátámasztják a mondottakat, hogy t. i. a birtokkoncentráció 1440 után csak kissé mértékben haladt előre. A bárók hatalmát leginkább az a tény mutatja, hogy az ország területén található mintegy 430 várnak több mint a fele volt a kezükön, sőt hozzáadva a Hunyadi-vagyon várait is, kb. 55%-a. (Összehasonlításul: az egyházi várakat 50-re, a királyi várak számát kb. 25-re lehet becsülnünk. Utóbbiban azonban nincsenek benne sem a szászok, sem a szabad királyi városok várai.) Tanul-

mányunk következő részében látni fogjuk, hogy ez az arány Mátyás uralma alatt sem változik meg lényegesen. Annál nagyobb mértékben alakul át viszont az arisztokrácia személyi összetétele. Ezeket a változásokat az 1490. évi állapottal kívánjuk majd illusztrálni tanulmányunk folytatásában. Ennek közlése után módunk lesz arra is, hogy – két azonos módon készült felmérésre támaszkodva – bizonyos történeti-szociológiai következtetéseket tegyünk, amelyek levonása ehelyütt még elhamarkodottnak tűnhetett volna.

1. SZÁMÚ MELLÉKLET

Az egyes családok neve mellett álló számok az 1. sz. melléklet kiegészítő részére utalnak, ahol az illető családok 1458 körüli főbb birtokait soroltuk fel, lehetőség szerint abban a sorrendben, ahogyan a család birtokába jutottak. Csupán a jelentősebb birtoktestek előszámlálására szorítkoztunk, a várakat (*castrum*okat) azonban minden esetben feltüntettük, és *kurzív szedéssel* jeleztük. A helynevek melletti betűjelek azt a (középkori) vármegyét jelölik, ahol a birtok feküdt. A jelek feloldása a mellékletek végén található. Az évszámok ill. időjelzések a megszerzés idejét mutatják, amennyiben az megállapítható volt. (Egyéb jelölések: a törtjel (/) a birtok megszerzésének idejét *post quem* és *ante quem* terminusok közé szorítja; a kötőjel viszont két időpont között történt részenkénti birtokbavételt jelez; e.=előtt. Árpádkori eredetű birtokoknál egységesen *XIII. sz.-ot* írtunk.)

	Vár	Mezőváros	Falu
I.a. csoport:			
Garai ¹	15	23	590
Újlaki ²	16	(20)	(400)
Maróti ³	5	28	533
Cillei ⁴	9	(10)	(340)
Rozgonyi ⁵	6	12	130
Marcali ⁶	4	14	80
Perényi (id. ág) ⁷	7	7	135
Bebek ⁸	7	6	108
<hr/>			
8 család	69	120	2316
I.b. csoport:			
Brankovics ⁹	8	(13)	(250)
Pálóci ¹⁰	4	7	87
Hédervári ¹¹	4	4	68
Tallóci ¹²	2	3	140
Bátori ¹³	2	3	62
Kompolti ¹⁴	2	4	20
<hr/>			
6 család	22	34	627

I.c. csoport:

Frangepán ¹⁵	13	(15)	(220)
Csáki ¹⁶	3	9	51
Szécsi ¹⁷	3	6	185
Szécsényi ¹⁸	3	5	79
garai Bánfi ¹⁹	2	(3)	(80)
lévai Cseh ²⁰	1	4	60
Perényi (ifj. ág) ²¹	1	2	23
7 család	26	44	698

I.d. csoport:

	Vár	Mezőváros	Falu
Korógyi ²²	4	11	284
Szentgyörgyi gróf ²³	7	8	88
losonci Dezsőfi ²⁴	5	4	68
ónodi Cudar ²⁵	2	7	97
alsólendvai Bánfi ²⁶	3	5	122
kusalyi Jakcs ²⁷	2	2	61
6 család	23	37	720

I.e. csoport:

Vitovec ²⁸	8	(12)	(290)
Szilágyi ²⁹	(4)	(6)	(150)
szenmiklósi Pongrác ³⁰	5	8	68
gúti Ország ³¹	3	4	82
Giskra ³²	3	4	44
5 család	23	34	634

I.f. csoport:

Kanizsai ³³	4	10	78
Komorovszki ³⁴	5	7	77
Blagaj ³⁵	5	(7)	(90)
Losonci ³⁶	4	(7)	(100)
Zrinyi ³⁷	3	(5)	(60)
losonci Bánfi ³⁸	3	4	78
Druget ³⁹	3	3	51
7 család	27	43	534

I.a-f. összesen

39 család

190 vár 312 mv. 5529 falu

II.a. csoport:	Vár	Mezőváros	Falu
Csupor ⁴⁰	1	2	76
Dersfi ⁴¹	1 (+ 1/2)	(2)	(60)
gordovai Fancs ⁴²	1	(2)	(40)
Berzevici „Fekete” ⁴³	1	(1)	(20)
Tari ⁴⁴	1	1	15
5 család	5	(8)	(211)
II.b. csoport:			
Henning ⁴⁵	2	(3)	(65)
gersei Pető ⁴⁶	3	1	32
Székely ⁴⁷	1 (+ ?)	(1)	(30)
Tornai ⁴⁸	1	1	(30)
Nagyvölgyi ⁴⁹	1 (+ ?)	(1)	(30)
Buzlai ⁵⁰	(1)	(1)	(30)
berzevici Pohárnok ⁵¹	1	1	15
7 család	10	(9)	(232)
II.c. csoport:			
Töttös ⁵²	2	4	72
szekcsői Herceg ⁵³	2	4	38
Ellerbach ⁵⁴	2	4	38
meggyesi Moróc ⁵⁵	2	3	55
Lorántfi ⁵⁶	2	3	28
Dombaj ⁵⁷	2	(3)	(30)
Kollár Péter ⁵⁸	2	2	26
Drágfi és Bélteki ⁵⁹	1	3	110
8 család	15	26	397
II.a-c. összesen:			
20 család	30 vár	43 mezőváros	840 falu

¹ Gara Vk XIII. sz., Sarád Te 1330 e., Orbova Pg 1356, Cserög Szm 1342/72, Újvár Pg 1398 e., Vicsadal Vk 1398 e., Ugod és Pápa Vp 1378/91, Szentlőrinc Vk 1387, Somlyó Vp 1389, Csesznek Vp 1392, Siklós B 1395, Ceverna Vk 1398/1408, Nekcse és Podgorács B 1407, Futak Bá 1408e. Dévény Po 1414, Simontornya T, Boró Vk, Berzétémonostora Vk, Szádia és Váradia Ad 1427, Szaplonca K 1429, Moróchida Gy 1424/32, Atyina K 1434, Solymár Pi 1444/55. (Kőszeg Vs 1392 és Rohonc Vs 1404 csak 1441-ig.)

² Bátorkő, Palota és Öskő Vp 1326/41, Temetvény Ny 1358, Galgóc Ny 1349, Raholca és Kontovc K 1357, Újlak, Neszt és Szilszeg Vk 1364, Bakva Vc 1375 e., Poltos Vk? Grubisinc K? Szigliget Z 1445, Kaposújvár (fele) Sm 1445, Gesztes

Km és *Gerencsér* Fj 1444/46, *Beletinc* Vk 1445, *Berzevice* Vc 1445?, *Hegyesd* Z 1451, *Szenterzsébet* Vc, *Racsa* K, *Szávaszentdemeter* Szm és *Németújvár* Vs 1457, *Essegvár* (fele) Vp 1457.

³ *Marót* Vk XIII. sz., *Mihalovc* Szm 1391, *Valpó* B 1397, *Atya* Vk, *Racsa* Vk és *Zsámbok* P 1398–1404, *Tárnok* Szm 1403, *Gyula* Bé és *Simánd* Zd 1403, *Matucsina* B 1395/1437, *Megyericse* K 1403/37, *Aszúagy* K 1404–05, *Orbona* K?, *Györköny* T?, *Árki* Szm 1408 után, *Karom* Szm és *Kisdi* Bá 1417/18, *Bodolya* = *Vasvár* B 1422, *Velike* K 1427.

⁴ *Varasd* Vd 1397, *Csáktornya* és *Sztrigó* Z 1405, *Medvevár* Zb, *Lukavec* Zb és *Rakonok* K 1436, *Kőkapronca* K 1436, *Nagykemlék* és *Kiskemlék* 1436?, *Zágráb–Geréchegy* 1436? *Szentgyörgyvár* és *Prodaviz* K 1439/48. (Zagoria megyét és a zágrábmegyei várak nagy részét Cillei Ulrik özvegye 1457-ben eladta Vitovecnek ill. Frangepán Mártonnak.)

⁵ *Csicsva*, *Monyorós*, *Varannó* Zn és *Rozgony* Aj XIII. sz.; *Szepsi* Aj 1397; *Szil* T; *Kajáta* Ss 1389–1430; *Tata* (zálog) Km 1426; *Szina* Aj 1430; *Sempte* Ny, *Cseklész* és *Szenc* Po 1430; *Csókakő* Fj 1430; *Gyöngyös* (fele), *Poroszló* Hs, *Tura* és *Isaszeg* P 1438, *Vitány* Km és *Gödöllő* P 1453.

⁶ *Marcali* Sm XIII. sz., *Kálmáncsehi* Sm 1395, *Fejérkő* Sm 1396, *Babócsa* Sm 1398, *Kolon* és *Magyarád* Z 1406, *Segesd* Sm 1404 *Somogyvár* Sm 1410, *Verőce* Vc 1429, *Valkó* Sm; *Szentgyörgyvár* Z 1445 e., *Pata* Sm 1438, *Zákány* (fele) Sm 1444, *Papi* Ad.

⁷ *Csorbakő* Bd 1351, *Terebes* Zn 1387, *Szenthmiklós* Brg 1389, *Füzér* Aj 1389, *Sztropkó* Zn 1408, *Újvár* Ss 1408–11, *Fülek* N 1435, *Sáros* Ss 1436, *Szinye* Aj, *Emőd* Bd (Sáros és Újvár átmenetileg a csehek kezén.)

⁸ *Pelsőc*, *Rákos* és *Krasznahorka* G 1243, *Vámos* Bd 1320 e., *Szendrő* Bd 1370 e., *Edelény* Bd.; *Almás* Kl, *Buza* Kl és *Gorbó* D 1363/65, *Szárdvár* Tn 1364/1402, *Gönc* Aj 1391, *Gömör* 1423, *Jolsva* és *Murány* G 1435.

⁹ *Kölpény* és *Szalánkemén* Szm 1427?, *Boldogkő* Aj 1427, *Regéc* Aj és *Tállya* Zn 1427/33, *Becse* és *Becskerek* Tl 1439, *Érdsomlyó* Kr 1439?, *Világosvár* Zd 1439.

¹⁰ *Pálóc* Un; *Szerednye* Un; *Újhely* Zn 1429, *Patak* Zn 1429, *Ajnácskő* G, *Pétervására* és *Erdőkövesd* Hs 1438, *Dédes* Bd 1438, *Szolnok* Kü?.

¹¹ *Hédervár* Gy (negyede) XII. sz., *Gönyű* Gy és *Igmánd* Km 1433, *Ozora* és *Dalmad* T 1438, *Tamási* T, *Pozsega* és *Podversa* Pg 1445.

¹² *Tallovc* Vc 143?, *Hermanvára* Vk 1435, *Vérvár*, *Atak*, *Gabos*, *Szőcs*, *Alsán* Vk és *Váralja* Bá 1437, *Valkóvár* Vk 1438/39.

¹³ *Bátor* Szb; *Ecsed* Szm 1334 e., *Buják* N 1438. (Valószínű, hogy a családnak egyéb ismeretlen birtokai is voltak már 1458 előtt.)

¹⁴ *Nána* Hs XIII. sz., *Heves*; *Karácsond* 1421 e., *Oroszlánkő* és *Fegyvernek* Hs 1418.

¹⁵ *Tersác* 1323 *Ribnik* 1394, *Ozalj* 1398, *Okics* 1416, *Cetin* 1437, *Dubovác* 1442, (egyik) *Kladusa* 1464 e.; (F. Márton grófé:) *Lipovec*, *Jasztrebarszka*, *Kosztajnica* és *Komogojna* 1442, *Krupa*, *Sztenicsnyák* és *Szamobor* 1457, *Szkrad*, *Buzsin* és *Lippa* 1464 e. (Valamennyi Zágrábmegyében. A családnak fő birtokai Horvátországban feküdtek, ahol 1449-ben több mint 26 váron osztoznak meg.)

¹⁶ *Csák* Te 1395 e., *Adorján* és *Körösszeg* Bi 1395, *Révkanizsa* C 1421 e., *Daróc* KSz 1422–1454.

¹⁷ *Felsőlinda* és *Muraszombat* Vs 1365, *Dobra* Vs 1387, *Sziget Z* 1403, *Gradistye* Pg 1413 e., *Komárom* (zálog) 1440?

¹⁸ *Szécsény* N; *Somoskő* N 1323, *Hollókő* N 1324, *Gyöngyös* (fele) Hs, *Pata* Hs, *Tarján* Hs XIV. sz., *Tapolcsány* Ny 1389, *Páka* Z 1426/31.

¹⁹ *Szata* Vk 1416 e., *Szlakovec* Vk; *Darnóc* és *Szentmiklós* K 1421.

²⁰ *Léva* Bs 1388, *Pásztó* Ht; *Jenő* N; *Köbli* T és *Csente* Bdg 1422, *Salgó* (várrom) Ht 1437. (Többi birtokukat – *Németújvár* Vs 1391, *Revistye* Bs 1391, *Nevna* Vk, *Orjava* Pg és *Tomica* Pg 1422 – eladták vagy elzálogosították 1440 után.)

²¹ *Nyaláb* és *Szöllős* Ug 1399, *Szecső* P 1419. (Abaújmegyei birtokaik – *Abaújvár*, *Németi*, *Szikszó* és *Nagyida* – 1460-ig a *Modrár*-család kezén vannak zálogban.)

²² *Korógy* és *Eszék* Vk, *Nádasd* T XIII. sz., *Harsány* és *Baranyavár* B 1388, *Szeglak*, *Kosvár* (rom), és *Szombathely* B 1392, *Ivánkaszentgyörgy* Vk 1394 (fele) és 1441/53, *Nevna* Vk, *Orjava* Pg és *Tomica* Pg 1450.

²³ *Szentgyörgy*, *Bazin* és *Eberhard* Po XIII. sz., *Borostyánkő* Po 1390, *Ruszt* Sn; *Szomolány* Po; *Detrekő* Po, *Vöröskő* Po, *Óvár* M és *Sárfenek* M 1440.

²⁴ *Divény* N és *Vécs* Td XIII. sz., *Újvár* Kk 1376/91, *Csicsó* BSz 1387, *Szentmiklós* Td 1453.

²⁵ *Bölcs*, *Forró*, *Kázmárk*, *Telkibánya* Aj; *Szamoszeg* és *Devecser* Szb XIV. sz., *Lőrinci* N; *Makovica* Ss 1364, *Ónod* Bd 1366.

²⁶ *Alsólinda* Z XIII. sz., *Németi* Z 1343, (csak B. Pálé:) *Bolondóc* Tr és *Vágújhely* Ny 1437.

²⁷ *Kusaly* KSz; *Hadad* Ksz; *Szoboszló* Szb; *Kovács* és *Kászony* Brg 1399 után, *Sólyomkő* Bi (fele) 1435.

²⁸ *Greben* és *Újudvar* K 1452/57; *Császárvár*, *Kosztel*, *Orbovc*, *Krapina*, *Trakostyán*, *Lobor*, *Oszterc*, *Vinica*, *Kamenica* (valamennyi *Varasd* megyében) 1457.

²⁹ Birtokai közül csak a következőket ismerjük: *Szabadka* Bdg, *Tur* és *Varsány* Kü;

³⁰ *Berencs* Ny 1437 e., *Óvár*, *Zsolna* és *Sztrecsén* Tr 1447, *Ugróc* és *Bán* Tr 1434/40 *Szucsán* Tc 1454, *Hricsó* és *Biccse* Tr 1456?

³¹ *Gút* Brg-Szr-Szb; *Csejte*, *Jókő* Ny, *Modor* Po 1436, *Surány* Ny 1436/44, *Mikeszásza* Kk 1439, *Csálya* és *Kovácsi* Ad 1466 e.

³² *Zólyom*, *Lipce* és *Dobronya* Zm 1440. (A szintén G. kormányzása alatt álló bányavárosokat nem vettem figyelembe.)

³³ *Kanizsa* Z és *Szentpál* Sm 1321, *Kapuvár*, *Keresztúr* és *Beled* Sn 1387, *Léka* Vs és *Csepreg* Sn 1390; *Pápóc* Vs; *Sárvár* Vs 1424. (Számos birtokuk – *Szarvkő* Sn 1364, *Kismarton* Sn 1371, *Borostyánkő* Vs 1388 – osztrák kézre került 1440 után.)

³⁴ *Likava* L és *Palocsa* Ss 1449, *Újvár* L és *Nagyvár* (rom) L 1450, *Árva* és *Szklabinya* Tc 1451 után.

³⁵ *Blagaj* és *Brumen* XIII. sz., *Bojna* 1266, *Osztrosác* 1321, *Otok* 1382, *Busevics* 1434, *Toron* 1481 e., *Ljubina*, (valamennyi Zb).

³⁶ *Gács* N XIII. sz., *Szalánc* Aj 1387, *Desznye*, *Pankota* és *Jenő* Zd 1387.

³⁷ *Zriny*, *Pedvár* és *Sztupnica* Zb 1347, *Gvezdna*, *Jamnica* Zb.

³⁸ *Mentővár* és *Régen* Td XIII. sz., *Valkó* Ka 1402, *Sólyomkő* (fele) Bi 1435, *Sebesvár* Kl 1433.

³⁹ *Jeszenő* és *Homonna* Zn 1328 e., *Barkó* Zn 1322/28, *Nevicke* Un 1329/33.

- ⁴⁰ Monoszló és *Szarvaskő* K XII. sz.
⁴¹ Szerdahely és Bat (részei) Sm XIII. sz. Rojcsa K 1393, Sztreza K?, Ivanovc K 1397, *Tapalovc* K 1398, *Kaposújvár* (fele) Sm 1403.
⁴² *Gordova* K, Korpád Sm.
⁴³ *Dunajec* Szp 1419/33, Berzevice (negyede) Ss XIII. sz.
⁴⁴ Ágasvár (rom) és Tar Hs 1265, *Sirok* Hs 1388, Fejérkő (rom) és Sámsonháza N 1439; Monostor Te.
⁴⁵ *Szomszédvár* és Sztubica Zb 1442, *Zselin* Zb 1442.
⁴⁶ Márványkő Vs XIV. sz., *Kemend* Z 1405, *Rezi* és *Keszthely* Z 1427/29, *Tátika* Z 1435/37.
⁴⁷ Birtokai közül csak egyet ismerünk: *Kozára* Szn 1435 után.
⁴⁸ *Torna* Tn 1409.
⁴⁹ *Bartán* Bdg. (Több birtokáról nem tudunk, de bizonyosan volt.)
⁵⁰ Adathiány miatt feldolgozhatatlan.
⁵¹ *Cserépvár* Bd 1441, Berzevice (negyede) Ss XIII. sz.
⁵² Bátmonostor és Zsembéc Bdg XIV. sz. eleje, *Márévár* T 1347 (fele) és 1439/50, *Blinja* = Újvár = Töttösevína Zb 1355 e.
⁵³ *Szekcső* és *Kőszeg* B 1327, Bodrog Bdg; Szentszalvátor Vk.
⁵⁴ *Monyorókerék* Vs 1369, Vép Vs 1387; Répcefő Sn; *Veresvár* Vs 1424, Körmend Vs 1430/62.
⁵⁵ Meggyes és *Szinyér* Ssr XIII. sz., *Zdenc* K 1349 e.
⁵⁶ Serke és *Kapla* G XIII. sz., Nempti Vk 1398/1402, *Gede* G 1439.
⁵⁷ *Dombóvár*, Szakcs és *Nyék* T 1326.
⁵⁸ *Saskő* Bs 1440/41, *Revistye* Bs 1440/49.
⁵⁹ *Kővár* KSz 1367, Béltek és Erdőd Ssr; Csehi KSz.

A MEGYENEVEK RÖVIDÍTÉSE

Ad	Arad	Ka	Kraszna	Szp	Szepes
Aj	Abauj	Kk	Küküllő	Szr	Szatmár
B	Baranya	Kl	Kolozs	T	Tolna
Bá	Bács	Km	Komárom	Tc	Turóc
Bd	Borsod	Kr	Krassó	Td	Torda
Bdg	Bodrog	KSz	Közép-Szolnok	Te	Temes
Bé	Békés	Kü	Külső-Szolnok	Tl	Torontál
Bi	Bihar	L	Liptó	Tn	Torna
Brg	Bereg	M	Moson	Tr	Trencsén
Bs	Bars	N	Nógrád	Ug	Ugocsa
BSz	Belső-Szolnok	Ny	Nyitra	Un	Ung
C	Csanád	P	Pest	Vc	Verőce
Cg	Csongrád	Pg	Pozsega	Vd	Varasd
D	Doboka	Pi	Pilis	Vk	Valkó
Fh	Fehér	Po	Pozsony	Vp	Veszprém
Fj	Fejér	Sm	Somogy	Vs	Vas
G	Gömör	Sn	Sopron	Z	Zala
Gy	Győr	Ss	Sáros	Zb	Zágráb
Hd	Hunyad	Szb	Szabolcs	Zd	Zaránd
Hs	Heves	Szm	Szerém	Zm	Zólyom
Ht	Hont	Szn	Szana	Zn	Zemplén
K	Kőrös				

2. SZ. MELLÉKLET
VÁRÉPÍTÉSEK A XV. SZÁZAD ELSŐ FELÉBEN

	Építés ideje	Építtető
Babócsa Sm	XV. sz. eleje	Marcali cs.
Bartán Bdg	1475 előtt	Nagyvölgyi László
Bártfa Ss	1405 körül	király
Beszterce (B. vidék)	1453/56	Hunyadi János
Debrő Hs	1446/58	Debreci Imre
Gerencsér Fj	1453/65	Újlaki Miklós
Gyula Bé	1404/05	Maróti János
Kapronca K	1440-es évek	Cillei cs.
Kosztajnica Zb	1450 körül	Frangepán Márton
Léva Tr	1445 körül	Szentmiklósi Pongrác
Nagyida Aj	1414/17	Perényi Péter
Nána Hs	1420-as évek	Kompolti László
Ónod Bd	1400 körül	Czudar cs.
Ozora T	1412/26	Ozorai Pipó
Öskő Vp	1450-es évek	Újlaki Miklós
Palota Vp	1440 körül	Újlaki Miklós
Pápa Vp	1432/44	Garai László
Podversa Pg	1414/23	Tamási cs.
Rakonok K	1450 körül	Cillei Ulrik
Szenterzsébet Vc	1458 előtt	Újlaki Miklós?
Szentgyörgyvár Z	1445 előtt	Marcali Miklós fiai
Szentlászló Kr	1427	király
Szigetvár Sm	1463 előtt	tapsonyi Antimfi cs.
Tapalovc K	1398/1412	Dersfi Márton
Tata Km	1397/1412	király
Tokaj Zn	1400 körül	Debreci István
Valpó B	XV. sz. eleje	Maróti János
Vámos Bd	1440 körül	Bebek Imre
Varasd	XV. sz. első fele	Cillei cs.
Vécs Td	1450 körül?	Iosonci Dezsőfi cs.
Verőce Vc	1437/49	Marcali Miklós fiai

3. SZ. MELLÉKLET

1403 ÉS 1457 KÖZÖTT KIHALT BÁRÓI CSALÁDOK

A. Báróságot viselt családok.

	Kihalás éve	Helyébe lépő birtokos(ok)
Pécsi	1409	?
nevnai Treutel	1421	lévai Cseh
Csetneki Zsigmond	1423	pelsőci Bebek
Ozorai	1426	Garai, Hédervári (1438)
Ilsvai	1427	özdögei Besenyő stb.
Perényi (pataki ág)	1429	Pálóci
Stibor	1434	gúti Ország, alsólendvai Bánfi, Szentmiklósi Pongrác stb.
özdögei Besenyő	1435?	Bebek, Perényi, Lorántfi
salgai Szécsényi	1435	lévai Cseh (1424: Borbála királyné)*
Medvei (Albeni)	1436	Cillei
Alsáni	1437	Tallóci, Marcali
Tamási	1444	Hédervári, Újlaki
szántai Lackfi	1456	Várdai és I. Dezsőfi

B. Bárói hivatalt nem viselt családok

szaploncai Poháros	1409	Tétényi (Kapi), Borbála királyné (utána Garai)
Scharfenecki	1416	Volfárt
Koriatovics	1419/30	Brankovics
Atyinai	1434	Garai, Fraknói Gróf
szomszédvári Tót L.	1439	Frangepán Márton
vöröskői Volfárt	1440	Szentgyörgyi György
szomszédvári Tót J.	1442	Czernin Henning
Fraknói Gróf	1445	Albert osztrák herceg
Balicki	1451 után	Komorovszki Péter

Megjegyzés: az utód-birtokosok között csak a jelentősebbeket említettük meg, a többiek stb.-vel jeleztük.

* hűtlenség miatt történt vagyonekobzás (1424-ben részleges, 1435-ben teljes).

LA RÉPARTITION DE LA GRANDE PROPRIÉTÉ LAIQUE EN HONGRIE AU XVe SIÈCLE

(Résumé.)

Le régime agraire de la Hongrie médiévale est caractérisé, entre autres, par la prépondérance de la grande propriété foncière. D'après les calculs très approximatifs de B. Hóman, plus d'un tiers de la totalité des villages appartenait, vers 1437, à 60 grandes familles seigneuriales. Cependant, malgré l'abondance exceptionnelle des sources, nous ne disposons d'aucune statistique semblable sur la période suivant la mort du roi Sigismond. Pour combler cette lacune, l'auteur se propose de donner ici un aperçu sommaire de la répartition de la grande propriété en Hongrie lors de l'avènement du roi Mathias Corvin en 1458, et, dans deux études à suivre, jusqu'à la catastrophe de Mohács en 1526.

Dans la présente étude, la mode de calculation suivie par Hóman a dû être rejetée; même si l'on réussit à fixer exactement le nombre des villages possédés par les familles en question, on n'en connaîtra jamais la valeur réelle de leur fortune. Par conséquence, il est impossible d'établir le vrai ordre des familles par rang de leur importance économique. Les 60 familles qui se trouvent sur nos listes ont été choisies d'après leur rôle politique: on y trouvera toutes celles dont un ou plusieurs membres figuraient, pendant la première moitié du siècle, parmi les douze hauts dignitaires du pays, ce qui leur a donné la qualification sociale de „baron” (*barones regni*). Le nombre des châteaux forts (*castrum*), bourgades et villages possédés est toujours indiqué (conjectures sont entre parenthèses); en forme d'annotation, nous avons donné la situation géographique des domaines, de même que la date de leur acquisition, afin qu'on puisse suivre plus facilement la formation des territoires baronniaux.

Il a été nécessaire, cependant, d'élargir les limites mentionnées ci-dessus, en ajoutant quelques d'autres familles dont la fortune semblait être d'un ordre de grandeur comparable. La haute noblesse comprise dans ce sens possédait vers 1458 sous sa domination seigneuriale la moitié de tous les châteaux et environ 30% des villages du pays.

Dans des relevés annexés, on trouvera la liste des familles éteintes entre 1403 et 1458, et celle des châteaux construits pendant la même époque.